

Undervisningsvejledning for Virksomhedsøkonomi, niveau B

Om de almene pædagogiske principper i undervisningen.

Første del af undervisningsvejledningen omhandler de overordnede og almene pædagogiske principper, der gælder i alle fag, hvorimod anden del omhandler de enkelte fags fagdidaktiske undervisningsvejledninger. Gu-reformen er baseret på fire overordnede grundtanker i undervisningen: kulturbaseret undervisning, den andetsprogs-pædagogiske tilgang, elevens læring i centrum og teamlærerordningen.

Kulturbaseret undervisning betyder i al sin enkelthed, at undervisningen tager sit udgangspunkt i den sociale og samfundsmæssige kontekst, hvori læringen foregår og eleven befinder sig. Dette betyder i praksis, at læreren i sin undervisning i så høj grad som muligt inddrager elevernes forudsætninger og sociale og kulturelle baggrund og perspektiverer sin undervisning til denne (kontekstualisering), så undervisningen opleves som relevant for eleverne. På denne måde styrkes grundlaget for elevernes faglige udvikling samtidigt med, at man bruger elevernes kendte erfaringsverden som udgangspunkt for genereringen af ny viden og erfaring. Tankerne om den kulturbaserede undervisning kendes også fra det danske gymnasium, hvor det opfattes som naturligt, at faglærerne perspektiverer undervisningen og faget til danske forhold.

Den andetsprogs-pædagogiske tilgang til undervisningen skal ses i forbindelse med tankerne om at alle lærere i det grønlandske gymnasium er ”sproglærere”. Undervisningen i alle fag skal derfor tilrettelægges således, at den både styrker elevernes faglige såvel som sproglige niveau. Der lægges her vægt på en funktionel sprogudvikling hos den enkelte elev i forbindelse med arbejdet med det faglige stof. Målet for den andetsprogs-pædagogiske praksis er at udvikle elevernes kommunikative kompetencer på såvel modersmål som andetsprog. Dette betyder også at læreren, der måske ikke selv er grønlandssproget, skal være bevidst om at eleverne – eller visse af eleverne - opfatter dansk som et andetsprog og at de derfor skal sikre eleverne muligheden for at tale såvel grønlandsk som dansk indbyrdes i undervisningen. En central opgave for arbejdet med sproglige delfærdigheder – eksempelvis at lytte – læse – tale – skrive – indgår på denne måde som en naturlig del af fagenes udfordringer. Andetsprogs-pædagogikken er således en naturlig forlængelse af at sætte elevens læring i centrum.

Elevens læring i centrum giver sig udtryk på flere måder:

1) Læringsdialogen. Undervisning må aldrig blive envejskommunikation. Begrebet ”læringsdialog” indgår i en undervisningsform, hvor læreren indgår i en ligeværdig dialog og debat med eleverne og tage elevernes svar og holdninger alvorligt, samtidig med at denne udfordrer deres vante forestillinger for at skabe refleksion og indsigt hos eleverne. En læringsdialog kan også tage form af ”modelling”, hvor læreren, som ”kognitiv rollemodel ” forsøger at anskueliggøre en faglig tankemåde eller begrebsdannelse. Dette kan fx gøres ved at læreren stiller faglige spørgsmål i en systematisk og taksonomisk rækkefølge for at demonstrere en faglig argumentationsopbygning for eleverne, så eleverne selv opnår evnen til analytisk og refleksiv tænkning. En læringsdialog kan også være en faglig samtale, hvor læreren ved hjælp af åbne men bevidst valgte spørgsmål forsøger at lade eleverne sætte tanker og ord på deres egne erfaringer og ubevidste viden, ligesom faglige diskussioner imellem eleverne indbyrdes selvfølgelig også er læringsdialoger. Grundlæggende set kan ”læringsdialogen” kun trives i et trykt og inspirerende studiemiljø, præget af respekt og tolerance for klassens gymnasiale subkultur og den enkeltes kulturelle og sociale baggrund.

2) Varierede arbejdsformer. Variation i arbejdsformerne er et ufravigeligt krav til god undervisning. At ”alle elever ikke lærer ens” er en veldokumenteret antagelse i den pædagogiske forskning. Dette betyder også at kun en vekslende organisering af arbejdsformerne i undervisningen gør det muligt at tilgodese elevernes forskellige læringsstile. Valget af arbejdsformer skal derfor bygge på principper om variation og progression i alle henseender, således at man opnår en vekslende organisering, herunder klasseundervisning, individuelt arbejde, par- og gruppearbejde.

3) Selvstændige arbejdsformer. Undervisningen skal endvidere tilrettelægges, så eleverne gradvist trænes i mere selvstændige arbejdsformer: Fra lærerstyring og klasseundervisning til en højere grad af elevstyring både med hensyn til tilegnelse og formidling af stoffet. Eksempel på en elevstyret organisering kan fx være projektlignende arbejdsformer, hvor eleverne i en kortere eller længerevarende periode individuelt eller i grupper er ansvarlige for afgrænsning af en problemstilling, supplerende informationssøgning og formidling af stoffet til klassen. Sidstnævnte er et eksempel på den ønskede progression i undervisningen, hvor det studieforberevende aspekt styrkes.

4) Gradvis taksonomisk progression. Læring kan opfattes som en progressiv og akkumulativ læringsproces, hvor det enkelte faglige begreb i undervisningen bygges ovenpå det foregående og danner en form for syntese med dette, hvorved der opstår en akkumuleret begrebsdannelse hos eleven. Dette betyder derfor, at undervisningen skal tilrettelægges med både en gradvis taksonomisk progression i de enkelte forløb og temaer såvel som med en systematisk og logisk progression i udvikling af terminologi og fagsprog, ikke mindst af hensyn til svage elever, eller elever, der har undervisnings sproget, som et andetsprog. Dette betyder altså, at man bør undgå den værste ad hoc-undervisning, hvor fagbegreber og termer flyver rundt i klassen i flæng. Det er ofte den langsomme men tydelige, systematiske og faglogiske rækkefølge i præsentationen af terminologi og fagsprog, der gør det muligt for de svage eller andetsproglige elever, at forstå selv avancerede og komplekse fagbegreber.

5) Elevernes interesser. Undervisningen skal tilrettelægges, så elevernes interesser og behov tilgodeses, så eleverne får mulighed for at opleve fagene som spændende, relevante og vedkommende. Opfyldelsen af fagenes faglige mål er selvfølgelig et ufravigeligt krav til undervisningen, men dette må ikke betyde, at eleverne udelukkes for elevindflydelse på emnevalg, materialevalg og arbejdsformer, så der opstår en naturlig vekselvirkning mellem faglighed og elevernes ønsker og interesser. På denne måde styrkes grundlaget for elevernes faglige udvikling samtidigt med, at man bruger elevernes kendte erfaringsverden som udgangspunkt for genereringen af ny viden og erfaring, hvilket også giver undervisningen og fagene det ønskede kulturbarerede sigte.

6) Læreren som mere end blot fagperson. En central tanke i den nye gymnasiereform er at læreren i højere grad end tidligere skal være medvirkende til at opbygge en tryk og inspirerende klasserumskultur. Den nye teamlærerordning indgår også i denne sammenhæng, hvor det udover det faglige ansvar for elevernes undervisning, også er lærerens pligt at bidrage til klassetrivslen og opbygge sammenholdet mellem eleverne, ikke mindst for at mindske fraværet. Dette betyder at teamlærerne skal være med til at skabe fælles ”projekter” i klassen, fx klassefester, faglige ekskursioner, juleafslutninger, opstart af indsamlinger til studieture i 3. GU, mm. Teamlærerfunktionen indebærer også administrative opgaver, fx en obligatoriske elevsamtale i hvert semester, hvor eleverne formulerer ros og ris til klassen, faglærerne og skolen, ligesom teamlærerne kan afholde møder med klassens faglærer, hvis der er problemer med klassens trivsel eller individuelle elever. Klassens teamlærere kan desuden sammen med klassens faglærere aftale faglige eller pædagogiske fokusområder som fx lektielæsning, notatteknik, mundtlighed, tværfaglige forløb, mm, der kører på tværs af klassens fag. Det skal her understreges at teamlærerordningen i gymnasiet ikke kan sidestilles med det obligatoriske faglige og pædagogiske teamsamarbejde i den grønlandske folkeskole, hvor undervisningen planlægges og afholdes i lærerteams, den såkaldte 3 lærerordning, men først og fremmest har karakter af en aflønnet klasselærerfunktion.

7) Ny lærerrolle. Teamlærerordningen og tankerne om eleven i centrum stiller også krav om en nyfortolkning af den traditionelle og snævre faglærerrolle. Nyere undersøgelser af frafaldet i gymnasiet har vist at lærer- elevforholdet er af afgørende betydning for elevernes trivsel i gymnasiet og dermed også for deres faglige udbytte af undervisningen. Dette stiller krav om en fleksibel, imødekommende og støttende lærerrolle, hvor læreren netop for at være en faglig og kognitiv rollemodel, også skal understøtte og udvikle det sociale læringsmiljø, for hermed at styrke grundlaget for elevernes og klassens faglige tilegnelse af stoffet. For at opnå dette, må lærer-elevforholdet være baseret på gensidig respekt og tolerance, hvilket muliggør at læreren kan indgå i meningsfulde læringsdialoger med den enkelte og klassen.

Undervisningsvejledning for virksomhedsøkonomi B

Vejledningen er et af departementets bidrag til faglig og pædagogisk fornyelse. Det er derfor hensigten, at den ændres forholdsvis hyppigt i takt med den faglige og den pædagogiske udvikling.

Vejledningen indeholder uddybende og forklarende kommentarer til læreplanens enkelte punkter. Citater fra læreplanen er anført i kursiv.

Indledning

Generelt vedrørende læreplanerne i Virksomhedsøkonomi

Der er en læreplan for hvert af de to niveauer (B og A). Det betyder at læreplanen for Virksomhedsøkonomi på B-niveau omfatter en samlet beskrivelse af forløbet 0→B samt at Virksomhedsøkonomi A omfatter en samlet beskrivelse af forløbet B→A. Ved at sammenligne indholdet i de to læreplaner vil det fremgå, at man kan arbejde med de samme temaer på begge niveauer, men dybden og bredden i behandlingen af temaerne bliver forskellige alt efter, om temaet læses på B eller A-niveau.

1. Fagets rolle

Virksomhedsøkonomi omfatter viden inden for strategi, internt og eksternt regnskab, investering og logistik. Faget giver viden om virksomhedens muligheder for at anvende sine ressourcer bedst muligt under hensyn til virksomhedens mål og de internationale markedsforhold. Faget beskæftiger sig med erhvervsvirksomhedens økonomiske beslutninger og adfærd i samspil med omverdenen. Faget anvender samfundsvidenskabelige metoder, herunder analyse.

Virksomhedsøkonomi tilhører den samfundsvidenskabelige fagrække, og faget beskæftiger sig med virksomhedens bilagsregistrering, udarbejdelse af regnskaber (til både internt og eksternt brug), analyse af regnskaber efter Dupont-modellen, økonomiske beslutninger, og udarbejdelse af budgetter. Hertil kommer så logistik og strategi. Især omkring logistikken skal underviseren tage ”de særlige grønlandske forhold” op, så eleverne gøres bevidste omkring de forskellige transportformers fordele, ulemper og begrænsninger.

Faget kan opfattes som grundlags skaberen for flere andre økonomiske fag, idet en korrekt registrering af virksomhedens handlinger fungerer som databærer til mange beslutninger.

I lighed med afsætning er virksomhedsøkonomi et anvendelsesorienteret fag, der har fokus på løsning af praktiske problemstillinger.

2. Fagets formål

Viden og færdigheder

Eleverne skal have en sådan viden om fagets teori og metode, at de kan forholde sig reflekterende til virksomheden, dens værdiskabelse og dens økonomiske handlemuligheder i et demokratisk samfund. Endvidere skal eleverne på et relevant niveau kunne analysere, vurdere og formidle virksomhedsøkonomiske problemstillinger gennem anvendelse af økonomisk teori i en virkelighedsnær og international kontekst.

Lærings- og arbejdskompetencer

Eleverne skal bl.a. i et videreuddannelsesperspektiv kunne arbejde helhedsorienteret med virksomheds økonomiske problemstillinger og kunne indsamle og analysere informationer med henblik på at skabe grundlag for beslutninger på et fagligt grundlag. Endelig skal eleverne kunne arbejde med virksomhedsøkonomisk teori og metode og med relevante informationsteknologiske værktøjer.

Personlige og sociale kompetencer

Eleverne skal kunne arbejde både selvstændigt og i gruppe med virksomhedsøkonomiske problemstillinger. Endvidere skal eleverne kunne arbejde på grundlag af indsigt i, at succes på arbejdsmarkedet kræver, at man har stor personlig gennemslagskraft, er i stand til at arbejde som et team med sine kolleger og kan samarbejde med både underordnede, overordnede, kunder og leverandører.

Kulturelle og samfundsmæssige kompetencer

Eleverne skal kunne arbejde på grundlag af indsigt i, at verden og samfundet er afhængig af økonomiske overvejelser, og at en virksomheds succes i høj grad afhænger af evnen til at træffe økonomiske beslutninger. Endvidere skal eleverne kunne arbejde på grundlag af indsigt i, hvilken betydning for værdiskabelsen i samfundet virksomheders salg har på det grønlandske og især på det udenlandske marked, samt at virksomhedens opbygning af regnskabs- og økonomistyring afhænger heraf. Endelig skal eleverne kunne arbejde på grundlag af relevant indsigt i fremmede kulturer, herunder, at økonomistyring i fremmede kulturer som noget væsentligt forudsætter, at man kan tilpasse sin adfærd, ligesom eleverne skal have indsigt i, at udlændinge kan have svært ved at tilpasse sig til den grønlandske kultur.

Den økonomiske videnskab kan opdeles i to hovedgrene, mikroøkonomi og makroøkonomi. Mikroøkonomien er den del af den økonomiske videnskab der beskæftiger sig med forbrugerne, virksomhederne, investorerne og andre agents økonomiske adfærd. Mikroøkonomien giver svar på hvorfor og hvordan disse økonomiske agenter tager økonomiske beslutninger. Makroøkonomien beskæftiger sig med fænomener for den samlede økonomi, f.eks. udviklinger i den samlede vækst i den nationale og internationale produktionen, inflationen og arbejdsløsheden. Makroøkonomien giver anvisninger til bl.a. politikkerne omkring økonomiske konsekvenser af politisk-økonomiske indgreb.

De erhvervsøkonomiske forskningsområder knytter sig til den del af den mikroøkonomisk teoridannelse, der vedrører virksomhederne. Af de erhvervsøkonomiske forskningsområder har der historisk set udviklet sig en række forskningsgrene. I begyndelsen af det forrige århundrede fremstod der fire klare forskningsområder: regnskab, afsætning, organisation og finansiering. Forskningsområdet erhvervsøkonomi er i dag præget af mange knopskydninger, først og fremmest styret af behovet for speciel viden om en virksomheds beslutninger og adfærd i en stadig mere kompleks og dynamisk verden.

Faget virksomhedsøkonomi i de gymnasiale uddannelser knytter sig til de grene i det erhvervsøkonomiske forskningsområde, der betegnes Management accounting: intern økonomisk styring, planlægning, kontrol og rapportering, Financial accounting: ekstern rapportering og analyse og Cost accounting: måling og rapportering af finansielle som ikke finansielle informationer relateret til anskaffelse og forbrug af ressourcer.

Overordnet beskæftiger faget sig med det økonomiske grundfænomen knaphed på ressourcer, og der arbejdes inden for paradigmer som: ”En virksomhed vil søge at maksimere det økonomiske resultat gennem effektiv udnyttelse af virksomhedens ressourcer i forhold til markedsmulighederne”.

Gymnasieuddannelsens merkantile linje gennemføres med vægt på erhvervsrelaterede perspektiver. Uddannelsens studiekompetence givende sigte realiseres inden for virksomheds- og samfundsøkonomiske fagområder i kombination med fremmedsprog og andre almene fag. Uddannelsen skal udvikle elevernes evne til faglig fordybelse og deres forståelse af teoretisk viden som redskab for analyse af virkelighedsnære forhold.

Undervisningen i virksomhedsøkonomi kan tage medansvar her, dels gennem fagets dannende bidrag omkring økonomiforståelse, og dels gennem fagets økonomiske analyser og vurderinger hvor f.eks. samfundsmæssige og kulturelle aspekter inddrages.

Fagets dannelsesperspektiv understreges af arbejdet med en række modeller og teorier, som giver eleverne mulighed for at forholde sig kritisk reflekterende over eget forhold til medmennesker, virksomhedens handlemuligheder og samfund.

3. Læringsmål og indhold

3.1 Læringsmål

Eleverne skal kunne:

- a) *udarbejde virksomhedens daglige registreringer og årsafslutning*

Eleverne skal lære det dobbelte bogholderis princip og metode for både en handelsvirksomhed og produktionsvirksomhed. De bør kunne levere et datagrundlag til årsafslutning.

- b) *redegøre for virksomhedens økonomiske styring i en markedsæssig sammenhæng, herunder diskutere virksomhedens strategiske muligheder*

Eleverne skal kunne karakterisere virksomhedsøkonomiens interne og eksterne opgaver, samt kunne forklare sammenhængen mellem en virksomheds værdikæde og virksomhedens behov for økonomistyring.

Eleverne skal endvidere kunne argumentere for en virksomheds forskellige strategiske muligheder, set i forhold til at *"En virksomhed vil søge at maksimere det økonomiske resultat gennem effektiv udnyttelse af virksomhedens ressourcer"*. For at eleven skal kunne opnå disse kompetencer, kræver dette teoretisk viden om modeller for produktivitet og effektivitet samt et begreb som målepunkter (succeskriterier) og viden om de centrale forhold i brancher og samfundet i øvrigt.

- c) *udarbejde økonomiske rapporter for en virksomhed*

Eleverne skal kunne udarbejde væsentlige dele af en årsrapport for forskellige typer af virksomheder med forskellige ejerformer. Det forudsætter, at eleverne opnår teoretisk viden om en virksomheds registreringssystem, herunder principperne bag det dobbelte bogholderi. Endvidere forudsætter det teoretisk viden om udarbejdelse af en artsopdelt henholdsvis funktionsopdelt resultatopgørelse med tilhørende noter samt teoretisk viden om opstilling af en balance med tilhørende noter. Endelig forudsætter det viden om grundlæggende regler og principper for årsrapporter. Rammen for elevernes arbejde med årsrapporter er regnskabet som informationskilde med henblik på økonomiske analyser. Problemstillinger omkring årsrapportens evne til at beskrive de målepunkter, som virksomhedens ledelse og virksomhedens interessenter anser for vigtige, kan danne rammen for elevernes analyser og vurderinger.

- d) *analysere og vurdere en virksomheds årsregnskab med inddragelse af ekstern information af betydning for vurdering af virksomhedens økonomiske situation*

Eleverne skal kunne udarbejde en regnskabsanalyse på grundlag en virksomheds årsregnskab. Det forudsætter teoretisk viden indenfor områderne nøgletalsanalyse og strategisk analyse. Problemstillinger i forbindelse med udviklinger i virksomhedens rentabilitet kan danne rammen for arbejdet med nøgletal. Virksomheden og dens forhold til interessentgruppen kan danne rammen for de problemstillinger, som inddrages i den strategiske analyse.

- e) *udarbejde økonomiske beslutningsgrundlag med henblik på effektivisering af en virksomheds indgående logistik samt pris- og afsætningsforhold*

Eleverne skal kunne udarbejde beslutningsgrundlag for indkøbsstørrelse og på baggrund heraf redegøre for optimal indkøbsstørrelse i forbindelse med en virksomheds indgående logistik. Det forudsætter teoretisk viden om mål og midler for den indgående logistik.

Eleverne skal kunne udarbejde beslutningsgrundlag for prisfastsættelse og på baggrund heraf redegøre for valg af pris på ét marked uden begrænset kapacitet. Eleverne skal endvidere kunne foretage nulpunkt-beregninger. Det forudsætter teoretisk viden om optimering. Rammen for det kan være bidragsbaserede omkostningskalkuler, variable og kapacitetsomkostninger og omkostningsforløb, samt pris- og afsætningsforløb for monopol (monopolistisk konkurrence) og fuldkommen konkurrence.

f) analysere og vurdere effektiviteten af en virksomheds ressourceudnyttelse i forhold til markedsmulighederne

Eleverne skal kunne redegøre for en virksomheds logistiske effektivitet. Endvidere skal eleverne kunne udarbejde en analyse heraf. Det forudsætter teoretisk viden om målepunkter med tilhørende nøgletal og indekstal til beskrivelse af logistisk effektivitet. I forbindelse med arbejdet med analyse og vurderinger af en virksomheds logistiske effektivitet inddrages anden ekstern information. Anden ekstern information kan hentes fra såvel en virksomheds nærmiljø som fjernmiljø. Rammen for arbejdet med virksomhedens interne økonomi rapportering kan være gab-analyser og benchmarking.

g) udarbejde aktivitetsplaner og budgetter for en virksomhed

Eleverne skal kunne udarbejde aktivitetsplaner for en virksomhed. Det forudsætter, at eleverne opnår viden om teorier for parametervalg og disses mulige konsekvenser for virksomhedens økonomiske resultat. Ligeledes forudsætter det teoretisk viden om bidragsbudgettering og budgettering af markedsføringsbidrag. Rammen for dette kan være virksomhedens parametermix med henblik på kortsigtede beslutninger omkring optimering af virksomhedens resultat og med inddragelse af mere langsigtede strategiske overvejelser.

Eleverne skal kunne udarbejde resultatbudget og likviditetsbudget for en virksomhed. Det forudsætter, at eleverne opnår teoretisk viden om budgetlægning og budgetforudsætninger. Rammen for dette kan være virksomhedens budgettering med henblik på budgetlægningens mange formål.

h) anvende relevante it-værktøjer og systemer i arbejdet med virksomhedsøkonomiske problemstillinger.

Eleverne skal kunne anvende relevante it-værktøjer til bygning af økonomiske modeller, simulering og rapportering af økonomiske forhold. Endvidere skal eleverne kunne anvende interne og eksterne informationssystemer som udgangspunkt for analyse og rapportering af økonomisk information. Det forudsætter, at eleverne kan kombinere opnået viden om it værktøjer og systemer med opnået viden om de økonomiske modeller. Rammen for arbejdet defineres af fagets økonomiske modeller samt de til enhver tid værende IT muligheder.

3.2 Kernestof

Kernestoffet er:

- a) virksomhedens økonomiske registreringer
- b) virksomhedens økonomiske styring
- c) årsrapporten
- d) regnskabsanalyse
- e) indtægts- og omkostningsanalyser
- f) logistik
- g) planlægning og budgettering.

Kernestoffet udgør det obligatoriske faglige indhold, der medvirker til at opfylde fagets mål. Der skal i den forbindelse dog gøres opmærksom på, at eleverne ikke alene ved hjælp af kernestoffet kan opfylde de faglige mål.

I nedenstående oversigt gengives læreplanens liste over kernestoffet med uddybende forslag til fagligt indhold. Da stof og indhold allerede er berørt i forbindelse med kommentarerne til målene, vil der blive tale om nogle få gentagelser fra forrige afsnit.

Oversigt over kernestoffet:

<i>virksomhedens økonomiske registreringer</i>	<ul style="list-style-type: none"> - resultatopgørelse og balance - det dobbelte bogholderis princip og metode - handelsvirksomhedens bogføring - produktionsvirksomhedens bogføring - enkeltmandsvirksomhed og selskab (egenkapital) - afslutningsark
<i>virksomhedens økonomiske styring</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Behovet for økonomisk styring, - økonomiske målepunkter - den økonomiske styring - virksomhedens strategier, - interne og eksterne opgaver for økonomistyringsfunktionen.
<i>årsrapporten</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Virksomhedens registreringssystem - Resultatopgørelse - Balance - Noter - overskudsfordeling, - egenkapitalnote og anlægsnote
<i>regnskabsanalyse</i>	<ul style="list-style-type: none"> - DuPont systemets opbygning - Afkastningsgrad - Egenkapitals forrentning - Overskudsgrad - Aktivers omsætningshastighed - konklusion på analysen
<i>indtægts- og omkostningsanalyser</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Optimering af pris - nulpunktsberegninger, - bidragskalkuler - optimering af indkøb
<i>Logistik</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Logistisk effektivitet,

	<ul style="list-style-type: none"> - leveringsservice, - logistikomkostninger - analyse af logistisk effektivitet.
<i>planlægning og budgettering</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Aktivitetsplanlægning - budgettering af resultat - budgettering af likviditet

3.3 Supplerende stof

Eleverne vil ikke kunne opfylde læringsmålene alene ved hjælp af kernestoffet. Det supplerende stof er aktuelt, virksomhedsøkonomisk stof, der perspektiverer og uddyber læringsmålene omkring økonomisk rapportering, optimering af de økonomiske ressourcer eller økonomisk planlægning. Ligesom i kernestoffet skal der i det supplerende stof i videst muligt omfang perspektiveres til grønlandske og internationale forhold. Det supplerende stof skal have et omfang svarende til ca. 15 pct. af fagets samlede undervisning.

Det supplerende stof skal udvælges, således at det sammen med kernestoffet medvirker til opfyldelsen af de faglige mål. Stoffet skal perspektivere og uddybe kernestoffet og udvide elevernes horisont på området.

Supplerende stof defineres i virksomhedsøkonomi ved enten at tilføje nye genstandsfelter til eksisterende stof eller ved at tilføje nye problemstillinger til eksisterende stof. Bevæger eleverne sig samtidig ud i nye genstandsfelter og nye problemstillinger, er der tale om nyt stof.

Supplerende stof kan således tilføjes undervisningen ved at anvende nyhedsstof eller baggrundsstof i sammenhæng med en behandling af givne emner i undervisningen. I virksomhedsøkonomi vil det specielt være relevant, at anvende nyhedsstof i forbindelse med begivenheder, der har sit udspring i konkrete virksomheder inden for stof omkring årsrapporten, regnskabsanalyse og logistik. Anvendelsen af nyhedsstof, som materiale for en dialog med eleverne, giver gode muligheder for, at eleverne opnår færdigheder i at strukturere og formidle fagligt stof samt i at formulere faglig argumentation. Endvidere viser erfaringerne, at anvendelsen af fagets stof på autentiske problemstillinger virker motiverende og inspirerende for elevernes arbejde med faget.

Et samspil mellem fag vil ofte i sig selv tilføje faget supplerende stof i krydsfeltet mellem de to fag. Det er en konsekvens af, at fagene rejser hver deres problemstillinger, eller at fagene bidrager med hver deres metoder og modeller til håndtering af problemstillingerne, hvorved der givet opstår forskelle og ligheder, styrker og svagheder, perspektiver m.fl. på det faglige stof.

Sammenhængende forløb, hvor eleverne arbejder med større sammensatte problemstillinger i en virkelighedsnær kontekst, en case eller et mindre projekt vil sandsynligvis altid tilføje faget supplerende stof. Det er en konsekvens af, at løsningen af sammensatte problemstillinger, cases og projekter involverer elevernes egne definitioner og afgrænsninger. Eleverne vil givet inddrage viden og færdigheder opnået gennem anden undervisning og opnået gennem elevernes erfaringer i øvrigt.

4. Undervisningens tilrettelæggelse

4.1 Didaktiske principper

- a) *Undervisningen skal tage udgangspunkt i elevernes faglige niveau og viden.*

Læreren skal ved opstarten af et nyt forløb ved undervisningens begyndelse tage udgangspunkt i elevernes faglige forudsætninger og niveau. Dette betyder i praksis, at læreren ikke skal tilrettelægge undervisningen på et for højt fagligt niveau i forhold til eleverne eller ud fra antagelser om et fagligt niveau hos eleverne, som læreren evt. kender fra handelsgymnasier i Danmark. Læreren skal altså først danne sig et indtryk af klassens elever og deres faglige styrker og svagheder og derefter tilrettelægge det faglige niveau i undervisningen. Det skal her påpeges, at dette gør sig gældende ved undervisningens begyndelse, ved undervisningens afslutning, før eksamen skal eleverne selvfulgelig opfylde de eksplicite krav i fagets læringsmål. Ligeledes skal læreren være bevidst om at den enkelte klasse meget sjældent har en fællesnævner for fagligt niveau, især ikke ved undervisningens begyndelse ved skoleårets start. Problemet med fagligt og niveaumæssigt set uhomogene klasser, kan løse ved at inddrage undervisningsdifferentiering i undervisningen (evt. dybde-differentiering i gruppearbejdet, hvor de stærke elever får mere komplekse materialer eller mere stof, end de svage og bredde-differentiering i klasseundervisningen, hvor de svage elever fra læreren får gentaget de faglige pointer en ekstra gang).

- b) Undervisningen tilrettelægges, så den i videst muligt omfang har karakter af en læringsdialog mellem lærer og elever.*

Undervisning må aldrig blive envejskommunikation. Begrebet ”læringsdialog” indgår i en undervisningsform, hvor læreren indgår i en ligeværdig dialog og debat med eleverne og tager elevernes svar og holdninger alvorligt, samtidig med at denne udfordrer deres vante forestillinger for at skabe refleksion og indsigt hos eleverne. En læringsdialog kan også tage form af ”modellering”, hvor læreren, som ”kognitiv rollemodel” forsøger at anskueliggøre en faglig tankemåde eller begrebsdannelse. Dette kan f.eks. gøres ved at læreren stiller faglige spørgsmål i en systematisk og taksonomisk rækkefølge for at demonstrere en faglig argumentationsopbygning for eleverne, så eleverne selv opnår evnen til analytisk og refleksiv tænkning. En læringsdialog kan også være en faglig samtale, hvor læreren ved hjælp af åbne, men bevidst valgte, spørgsmål forsøger at lade eleverne sætte tanker og ord på deres egne erfaringer og ubevidste viden, ligesom faglige diskussioner imellem eleverne indbyrdes selvfulgelig også er læringsdialoger. Læringsdialogen kan også indgå i en anden form for ”modellering”, adfærdsmodellering, hvor læreren i praksis og igennem sin egen fremfærd i klassen demonstrerer hvorledes han eller hun ønsker eleverne skal agere, således at de kan blive tolerante, fordomsfri men kritisk tænkende mennesker, der kan deltage i samfundets demokratiske processer og dets øvrige interkulturelle sammenhænge.

- c) Undervisningen tilrettelægges, så der veksles mellem forskellige undervisningsformer*

Variation i arbejdsformerne er et ufravigeligt krav til god undervisning. At ”alle elever ikke lærer ens” er en veldokumenteret antagelse i den pædagogiske forskning. Dette betyder også at kun en vekslende organisering af arbejdsformerne i undervisningen gør det muligt at tilgodese elevernes forskellige læringsstile. Valget af arbejdsformer skal derfor bygge på principper om variation og progression i alle henseender, således at man opnår en vekslende organisering, herunder klasseundervisning, individuelt arbejde med og uden IT, samt par- og gruppearbejder.

- d) Undervisningen tilrettelægges, så elevernes interesser og behov tilgodeses, så eleverne får mulighed for at opleve faget som spændende, relevant og vedkommende.*
- e) Undervisningens tilrettelægges, så der både er faglige progression i de enkelte forløb og temaer såvel som progression i udvikling af fagsprog og terminologi, så eleven gradvis opøves i mere selvstændige arbejdsformer og kompleks tænkning.*
- f) Undervisningens tilrettelægges, så der i videst mulige omfang perspektiveres til det omgivende samfund.*

Formuleringen har baggrund i tankerne om kulturbaseret undervisning, der i al sin enkelthed betyder, at undervisningen tager sit udgangspunkt i den sociale og samfundsmæssige kontekst, hvori læringen foregår og

eleven befinder sig. Dette betyder i praksis, at læreren i sin undervisning i så høj grad som muligt inddrager elevernes forudsætninger og sociale og kulturelle baggrund, og perspektiverer sin undervisning til denne (kontekstualisering), så undervisningen opleves som relevant for eleverne. På denne måde styrkes grundlaget for elevernes faglige udvikling samtidigt med, at man bruger elevernes kendte erfaringsverden som udgangspunkt for genereringen af ny viden og erfaring.

De virksomhedsøkonomiske problemstillinger analyseres ud fra en helhedsorienteret synsvinkel, hvor individet og samfundet er interessenter i forhold til virksomhedens virksomhedsøkonomiske beslutninger og adfærd.

De virksomhedsøkonomiske problemstillinger ansues fra virksomhedens synsvinkel. Et problembaseret undervisningsprincip har en central plads i tilrettelæggelsen af undervisningen. Der arbejdes med problemstillinger omkring virksomhedens økonomiske beslutninger og adfærd med inddragelse af virksomhedsøkonomisk teori i en virkelighedsnær kontekst.

Undervisningen i virksomhedsøkonomisk teori omfatter kvantitative og kvalitative modeller på det strategiske, taktiske som operative niveau. Gennem denne undervisning fremmes elevernes evne til at strukturere, formulere og formidle faglig argumentation. Der gives tid til elevens fordybelse i it-relaterede løsningsmodeller.

4.2 Arbejdsformer

Undervisningen tilrettelægges med mindst et sammenhængende forløb svarende til mindst 10 pct. af den samlede undervisning. Forløbene tilrettelægges med inddragelse af it-baserede økonomisystemer, så eleverne får mulighed for at arbejde med økonomiske informationer og informationsbehandling i en virkelighedsnær grønlandsrelateret kontekst. Forløbene tilrettelægges, således at elevernes evne til at demonstrere faglige færdigheder fremmes, og således at deres evner til at diskutere og vurdere en virksomheds problemstillinger på et konkret grundlag udvikles.

Undervisningen tilrettelægges, så der tages hensyn til forskellige elevtyper, deres læringsstile og behov. Både elever med undervisningssproget som førstesprog og som andetsprog skal tilgodeses.

I virksomhedsøkonomi vil variationen i undervisningen omfatte forskellige arbejdsformer i det mundtlige og skriftlige arbejde med udgangspunkt i forskellige typer af faglige problemstillinger og forskellige grader af elevdeltagelse. Den faglige progression i undervisningen følger af, at de faglige problemstillinger udvides, at der arbejdes med flere genstandsfelter, og at konteksten bliver mere kompleks og virkelighedsnær. Den læringsmæssige progression følger af, at undervisningen tilrettelægges med stigende grad af elevstyring, med cases og projektføløb som eksempler på undervisningsforløb med høj grad af elevstyring. Der skal fokuseres på undervisningsformer, der tilgodeser elevernes udvikling af fagsprog, refleksion og evne til kompleks tænkning.

Undervisningen omfatter arbejde med øvelser ud fra konkrete og afgrænsede virksomhedsøkonomiske problemstillinger, således at eleverne opnår færdigheder i arbejdet med virksomhedsøkonomiske modeller.

Undervisningen skal tilrettelægges, så den tilgodeser elever, der har undervisningssproget som førstesprog og som andetsprog.

Undervisningen tilrettelægges med mindst ét sammenhængende forløb, svarende til mindst 10 pct. af den samlede uddannelsestid. Forløbet tilrettelægges med inddragelse af it - baserede økonomisystemer, så ele-

verne får mulighed for at arbejde med økonomiske informationer og informationsbehandling i en virkelighedsnær grønlandsrelateret kontekst. Forløbet tilrettelægges, således at elevernes evne til at demonstrere faglige færdigheder fremmes, og således at deres evner til at diskutere og vurdere en virksomheds problemstillinger på et konkret grundlag udvikles.

Undervisningen tilrettelægges under hensyn til, at it skal indgå som et værktøj. I forbindelse med det sammenhængende forløb tilrettelægges undervisningen under hensyn til, at eleverne skal have adgang til it-baserede økonomisystemer, elektroniske kommunikationsplatforme og internettet.

Et regneark er et centralt værktøj i behandlingen af økonomiske data. Anvendelse af regneark giver en række didaktiske muligheder. Det er således muligt at

- a) arbejde med virkelighedsnære økonomiske data
- b) arbejde med virkelighedsnære problemstillinger
- c) bygge videre på erfaringer/genanvende tidligere arbejde
- d) gennemføre simuleringer
- e) gennemføre dataanalyse
- f) arbejde med talbehandling
- g) udarbejde præsentationer og rapporter
- h) demonstrere model sammenhænge
- i) demonstrere modellernes muligheder og begrænsninger
- j) bygge økonomiske modeller
- k) tilpasse økonomiske modeller
- l) skabe overblik
- m) anvende elektroniske kommunikationsplatforme

I virksomheden er anvendelsen af et ERP system en uomgængelig del af en virksomheds økonomistyring. Forståelsen af virksomhedens økonomistyring forudsætter en vis forståelse af de it-systemer, som virksomhederne anvender. I virksomhedsøkonomi er der fokus på, at eleverne skal kunne anvende et ERP som et internt informationssystem. Færdigheder i forhold til at kunne søge information i et ERP system forudsætter dog, at eleverne opnår visse færdigheder i forhold til systemets funktionalitet.

4.3. Fagsprog

Undervisningen skal tilrettelægges, således at der arbejdes systematisk med udvikling af elevernes fagsprog og forståelse og anvendelse af fagets terminologi. Undervisningen skal tilrettelægges, så eleverne gradvis opnår en sikkerhed i forståelse og brug af før-faglige begreber.

Læring kan opfattes som en progressiv og akkumulativ læringsproces, hvor det enkelte faglige begreb i undervisningen bygges ovenpå det foregående, og danner en form for syntese med dette, hvorved der opstår en akkumuleret begrebsdannelse hos eleven. Dette betyder derfor, at undervisningen skal tilrettelægges med både en gradvis taksonomisk progression i de enkelte forløb og temaer såvel som med en systematisk og logisk progression i udvikling af terminologi og fagsprog, ikke mindst af hensyn til svage elever, eller elever, der har undervisningssproget, som et andetsprog. Dette betyder altså, at man bør undgå den værste ad hoc-undervisning, hvor fagbegreber og termer flyver rundt i klassen i flæng. Det er ofte den langsomme men tydelige, systematiske og faglogiske rækkefølge i præsentationen af terminologi og fagsprog, der gør det muligt for de svage eller sprogligt svagtstillede elever, at forstå selv avancerede og komplekse fagbegreber. Det skal nævnes, at en oversættelse dansk->grønlandsk->dansk af mange fagbegreber ofte giver mening for de svage elever.

Registrering af grundbilag bygger på det dobbelte bogholderis princip og metode. Det er meget vigtigt, at eleverne lærer årsregnskabs opbygning, da det danner grundlag for konteringen. I denne fase er det vigtigt,

at svage elever får tid til at fordybe sig i stoffet og de mange nye begreber. De har typisk ikke forstået årsregnskabs opbygning, ligesom den sproglige dimension kan være en hindring. Denne del vil være lærerstyret. Kontering skal trænes indtil det bliver rutine for eleverne, og det vil typisk være eleverne selv, der sætter tempoet. De dygtige elever kan så aktiveres med flere opgaver i afvigende former.

Når eleverne er blevet trygge ved kontering, skal de bruge deres data fra konteringen til at udarbejde virksomhedens årsregnskab. De skal trænes i årsafslutning, så de får et holistisk overblik, hvor årsregnskabs opbygning dikterer konteringen, der igen skaber årsregnskabet.

4.4 Samspil med andre fag

Undervisningen skal tilrettelægges, så der i perioder arbejdes tværfagligt og drages paralleller til andre fags vidensområder. Faget har samspil med samfundsvidenskabelige fag i forbindelse med økonomisk styring og planlægning, anvendelse af it samt problemstillinger omkring erhvervspolitiske forhold. Endelig har faget samspil med matematik omkring matematisk modellering af økonomiske problemstillinger. Fagets metoder anvendes i faget erhvervs-case i forening med faget afsætning.

Faget Virksomhedsøkonomi B er obligatorisk på uddannelsen, og indgår som en naturlig del af faget Erhvervs-case B. Erhvervs-case er et eksempel på et formaliseret samspil mellem fagene, primært afsætning og virksomhedsøkonomi. Her er et samspil mellem fagene med udgangspunkt i en række problemstillinger, som præsenteres via en autentisk beskrivelse af en virksomhed. Eleverne analyserer problemstillingerne, udpeger centrale problemstillinger og peger på løsning af disse. Fagene teori indgår i arbejdet, i den grad eleverne vurderer disse er relevante for deres arbejde.

Ved samspil med andre fag flyttes fokus til en fælles problemstilling eller et fælles genstandsfelt, som man ønsker at fordybe sig i. Fagene indgår med deres teori i den grad, de egner sig til at formulere løsninger på problemstillingerne eller i den grad, fagets teori egner sig til at forklare de fænomener, eleverne skal beskrive.

Virksomhedsøkonomi kan på mange måde være med til et samspil med andre fag at forbedre kvaliteten og effektiviteten i undervisningen. Her følger nogle eksempler på samspil, hvor der er grundlag for en synergi-effekt:

	Organisation	Virksomhedsøkonomi
Fælles genstandsfelt: Medarbejderkompetence og konkurrenceevne	Her arbejdes f.eks. med problemstillinger omkring matchning af medarbejdernes kompetencer med virksomhedens behov for kvalificeret arbejdskraft	Her arbejdes f.eks. med problemstillinger omkring måling af de kritiske succesfaktorer i forhold til personalet.
Fælles problemstilling: Hvordan øges medarbejdernes effektivitet	Her arbejdes f.eks. med beskrivelse af sammenhænge mellem motivation, trivsel, medarbejder indflydelse og medarbejdernes effektivitet.	Her arbejdes f.eks. med udarbejdelse af økonomiske nøgletal der kan anvendes til analyse af udviklinger i medarbejdernes effektivitet.
	Matematik	Virksomhedsøkonomi
Fælles genstandsfelt: Økonomiske modeller	Her arbejdes f.eks. med problemstillinger omkring modellering under forudsætninger om lineære og konstante sammenhænge over tiden.	Her arbejdes f.eks. med problemstillinger omkring optimering af indkøbsstørrelser under forskellige forudsætninger.
Fælles problemstilling:	Her arbejdes f.eks. med optime-	Her arbejdes f.eks. med optime-

Optimering af lagre	ring af seriestørrelser og beregning af omkostninger til lagerbinding og omstilling samt følsomhedsanalyser med matematikken som værktøj.	ring af seriestørrelser og beregning af omkostninger til lagerbinding og omstilling samt følsomhedsanalyser med økonomiske ræsonnementer og vurderinger som værktøj.
---------------------	---	--

5 Evaluering

5.1 Løbende evaluering

Grundlaget for den løbende evaluering er læringsmålene. Gennem individuel vejledning og evaluering opnår hver elev undervejs i det samlede forløb en klar opfattelse af niveauet for og udviklingen i sit faglige standpunkt. Ved evalueringen inddrages aktiviteter, som stimulerer den individuelle og fælles refleksion over udbyttet af undervisningen.

5.2 Prøveformer

Der afholdes en skriftlig prøve på baggrund af en centralt stillet opgave. Prøvens varighed er 5 timer.

5.3 Bedømmelseskriterier

Ved bedømmelsen af eksaminandens præstation ved den skriftlige prøve vurderes det, i hvor høj grad eksaminanden er i stand til at opfylde læringsmålene.

Der lægges vægt på at eksaminanden kan:

- strukturere og formidle fagligt stof
- formulere faglig argumentation,
- demonstrere faglige færdigheder samt
- diskutere og vurdere virksomhedsøkonomiske problemstillinger med anvendelse af fagets teori i en virkelighedsnær og international kontekst.

Der gives én samlet karakter ud fra en helhedsvurdering.

Nedenstående er vist en vejledende karakterbeskrivelse for Virksomhedsøkonomi B for karaktererne A, B, C, D, E, Fx og F.

Beskrivelsen er udarbejdet med udgangspunkt i læreplanens læringsmål og bedømmelseskriterier.

A	Fremragende	Eksaminanden demonstrerer omfattende kendskab til det aktuelle fagområde, og sætter med faglig sikkerhed ukendt materiale i relation til kendte problemstillinger. Ved kontering optræder ingen eller kun enkelte uvæsentlige fejl. Opgaveløsningen er velstruktureret og formidles med sikker anvendelse af virksomhedsøkonomiske fagudtryk. I analyseopgaver vises alle sammenhænge med ingen eller uvæsentlige mangler. Generelt må der kun være enkelte og uvæsentlige fejl eller enkelte mangler af uvæsentlig karakter i opgavesættet.
B	Den fortrinlige præstation.	Eksaminanden demonstrerer et godt kendskab til det aktuelle fagområde, og sætter med rimelig faglig sikkerhed ukendt materiale i relation til kendte problemstillinger. Ved kontering optræder kun få og uvæsentlige fejl. Opgaveløsningen er velstruktureret og formidles med anvendelse af virksomhedsøkonomiske fagudtryk. I analyseopgaver vises sammenhænge med ingen eller uvæsentlige mang-

		ler. Generelt må der kun være meget få og uvæsentlige fejl eller mangler af uvæsentlig karakter i opgavesættet.
C	God	Eksaminanden demonstrerer et bredt kendskab til det aktuelle fagområde, og sætter med rimelig faglig sikkerhed ukendt materiale i relation til kendte problemstillinger. Ved kontering optræder kun flere små fejl, eller en enkelt stor. Opgaveløsningen er rimelig velstruktureret og formidles med anvendelse af virksomhedsøkonomiske fagudtryk. I analyseopgaver vises sammenhænge med få uvæsentlige mangler, eller en enkelt stor. Generelt må der kun være små fejl eller mangler af uvæsentlig karakter i opgavesættet, eller en enkelt stor fejl eller mangel.
D	Den jævne præstation	Karakteren D gives for den jævne præstation, der demonstrerer en mindre grad af opfyldelse af fagets mål, med adskillige væsentlige mangler. Eksaminanden demonstrerer et svagt kendskab til det aktuelle fagområde og kan ikke konsekvent sætte ukendt materiale i relation til kendte problemstillinger. Ved kontering optræder flere fejl. Opgaveløsningen er noget usikker, men formidles med anvendelse af virksomhedsøkonomiske fagudtryk. I analyseopgaver kommer de fleste sammenhænge med, men med flere svagheder og mangler.
E	Tilstrækkelig	Eksaminanden demonstrerer et usammenhængende kendskab til det aktuelle fagområde. Karakteren E gives for den netop tilstrækkelige præstation, der demonstrerer en så lav grad af opfyldelse af fagets mål, der netop lader eleven bestå. Der vil være adskillige væsentlige mangler. Eksaminanden demonstrerer et usikkert kendskab til det aktuelle fagområde, og kan ikke konsekvent sætte ukendt materiale i relation til kendte problemstillinger. Ved kontering optræder mange fejl. Opgaveløsningen er meget usikker, men formidles dog med anvendelse af virksomhedsøkonomiske fagudtryk. I analyseopgaver mangler de fleste sammenhænge, og der er mange svagheder og mangler.
Fx	Den utilstrækkelige præstation	Karakteren Fx gives for den utilstrækkelige præstation, der ikke demonstrerer en acceptabel grad af opfyldelse af fagets mål. Der vil være mange store og væsentlige mangler. Eksaminanden demonstrerer ikke kendskab til det aktuelle fagområde, og kan ikke konsekvent sætte ukendt materiale i relation til kendte problemstillinger. Ved kontering optræder mange og store fejl. Opgaveløsningen er meget usikker, og formidles sjældent med anvendelse af virksomhedsøkonomiske fagudtryk. I analyseopgaver mangler de fleste sammenhænge, og der er flere graverende svagheder og mangler.
F	Den ringe præstation	Karakteren F gives for den helt uacceptable præstation. Her vil det ikke være synligt, at eleven har fulgt undervisningen. Eksaminanden bruger ingen faglige begreber, konteringen vil være stort set ikke eksisterende, og analysen vil være uden beregninger og kommentarer.